

8. Поташник М.М. Требования к современному уроку : [методическое пособие] / М.М. Поташник. – М. : Центр педагогического образования, 2007. – 272 с.

9. Психология и педагогика : [учебное пособие / К.А. Абульханова, Е. Г. Баранов, Е.Н. Богданов и др.]; под редакцией А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В.А. Слостенина. – [3-е изд., доп. и перераб.]. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 585 с.

10. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинский; [сост. С.Ф. Егоров]. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 2. – 1988. – 496 с.: ил.

УДК 371.134.001.63/85

М. І. Лук'яничков,
аспірант
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ПРОБЛЕМА ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Сьогодні у зв'язку з гуманізацією та демократизацією освітнього простору набуває значущості проблема професійного становлення особистості педагога, актуалізується питання формування в нього спеціальних знань та умінь, за допомогою яких він зможе розробляти сучасні освітні моделі, встановлювати зв'язки між різними компонентами дидактичної системи, створювати інноваційні технології навчання тощо. Це передбачає впровадження в систему професійно-педагогічної підготовки проектувальної діяльності, яка має забезпечити оволодіння студентом низкою умінь: визначення навчальної проблеми; планування власної навчальної діяльності; вибір ефективних засобів для досягнення поставленої дидактичної мети; розробка змісту педагогічної діяльності, її коригування тощо.

Проблема проектування власної діяльності майбутнім учителем у процесі його навчання у виші все більше набуває актуальності в музично-педагогічній освіті. Остання вимагає від майбутнього вчителя музики оволодіння не тільки загальнопедагогічними, психологічними, але й спеціальними знаннями та вміннями, до яких належать музично-виконавські, методичні, сценічні тощо. Тому важливим для нашого дослідження є вивчення особливостей проектувальної діяльності в загальнопедагогічній та професійній діяльності педагогів, її специфіки.

Аналіз досліджень і публікацій. В освітньому середовищі проблема впровадження проектувальної діяльності в професійно-педагогічну підготовку знаходить відображення в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, аналіз різних аспектів педагогічного проектування проводився в працях Т. Батієвської, В. Безрукової, О. Генисаретського, З. Мазура, В. Монахова, Г. Муравйової, О. Прикота,

В. Радіонова, Н. Суртаєвої та інших; методологічні підходи до педагогічного проектування розкривалися в працях О. Заір-Бека, О. Коберника, В. Краєвського, В. Стрельнікова, Г. Щедровицького, Н. Яковлевої та інших. Власні концепції педагогічного проектування створювали О. Анісімов, В. Беспалько, І. Колеснікова, Л. Ніколов, В. Сериков, Т. Смиківська та інші. Однак сучасні тенденції вдосконалення методики професійно-педагогічної освіти спонукають дослідників до детального аналізу особливостей проектувальної діяльності, виявлення її механізмів та способів організації.

Мета статті полягає у висвітленні наукових поглядів на проблему проектування навчальної діяльності майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки.

Низка науковців (А. Цимбалару, Т. Чернецька та інші) проектувальну діяльність розуміють як набір необхідних операцій для реалізації навчального проекту; засіб саморозвитку суб'єктів учіння, оскільки вона сприяє створенню розвивального середовища, яке мотивує навчальну активність; організацію процесу узагальненого й безпосереднього пізнання реальної дійсності, що набуває характеру сучасного проектування, яким передбачено отримання конкретного (практичного) результату [7].

У проектувальній діяльності як педагогічному явищі науковці (Н. Алексєєв, А. Раппапорт та інші) звертають увагу на вирішення низки проблем, однією з яких є вивчення особливостей педагогічного проектування. На думку Н. Алексєєва, проектувальна діяльність спрямована на розробку моделі об'єкта, його бажаного майбутнього, програми, плану, організації роботи для його досягнення. Діяльність, що забезпечує проектування, є специфічним видом діяльності, опис якої відбувається поняттями методології процесу проектування та відповідними засобами. Тобто, це діяльність, яка організує процес проектування та знаходиться в рефлексивному відношенні до останнього. Конкретною формою її прояву, яка може фіксуватися та описуватися, є парадигма проектувального мислення. Тому від рівня оволодіння майбутнім учителем технологією проектування залежатиме організація власної педагогічної діяльності, якість підготовки до занять, освітніх заходів тощо. У функціональній структурі проектувальної діяльності Є. Коваленко виділяє такі компоненти: аналіз професійної діяльності фахівця та формування програми його професійної підготовки; постановку мети навчання відповідним темам; аналіз умов навчання; підготовка навчально-змістовних матеріалів; вибір способів навчання [3].

Значно розширює методику організації проектувальної діяльності Т. Чернецька. До її складових вона відносить: вибір проблеми, обґрунтування практичної значущості її результатів; визначення мети й завдань, спрямованих на поетапне її досягнення; складання загальної моделі, що розглядається як умовний образ, схема кінцевого результату проекту; визначення обсягів навчально-пізнавальної діяльності, засобів і методів досягнення мети, предметного інтегрування; встановлення термінів, етапів реалізації проектної діяльності; передбачення можливих утруднень, які відчуватимуть суб'єкти учіння в процесі виконання завдань навчального проекту; прогнозування способів умотивування до проектної діяльності; формулювання гіпотези, ідеї реалізації; прогнозування можливих

виконавців; передбачення змісту та способу виконання завдань.

У своєму дослідженні Т. Веретенко та С. Соболева велику увагу надають підготовці викладача до проектувальної діяльності, яка передбачає: підбір найбільш важливих та значущих з предмета тем і проблем для проектів, дослідження й вирішення яких може дати цікаві результати; урахування інтересів та здібностей студентів; визначення кількості учасників проекту; вибір найбільш ефективного виду навчального проекту; визначення структури проекту та планування дій щодо вирішення проблеми; обрання методів для розв'язання визначених завдань. У структурі проектувальної діяльності вони виділяють декілька етапів – підготовчий, практичний та заключний [1].

Проектувальна діяльність, на думку науковців (О. Зосименко, Є. Полат та інші), є способом отримання знань, який має частково-пошуковий та пошуковий характер. Вона дозволяє суб'єктам учіння самостійно добувати знання, встановлювати зв'язки тощо. Науковці відмічають, що використання проектування саме в цьому напрямку сприяє формуванню ключових компетентностей. Зокрема, Є. Коваленко зазначає, що в результаті проектування створюється проект управління навчальним процесом, який реалізується через взаємодію педагога та суб'єктів учіння. Ця взаємодія контролюється шляхом зіставлення результату з метою, після чого педагог розробляє спеціальні коригувальні технології навчання, які дозволяють досягнути необхідних результатів. Потім процес повторюється до остаточного досягнення поставлених цілей. На етапі проектування системи управління навчальним процесом передбачено: аналіз професійної діяльності та вибір змісту освіти; прогнозування цілей навчання; аналіз вихідного стану системи навчання; розробка та конструювання навчально-змістовних матеріалів [3].

Проектування створює основу для ефективного перебігу процесу навчання на основі проведеного педагогом аналізу його умов. Під час проектування акумулюється інформація, отримана під час аналізу реалізованого навчального процесу (циклу навчання), і в цю основу вносяться відповідні зміни. Цим загалом і визначається місце проектувальної діяльності в педагогічному процесі. Поняття “проектування” науковці (І. Брітченко, В. Стрельников та інші) визначають як діяльність викладача, яка забезпечує вирішення тієї чи тієї проблеми. Результатом проектування є модель об'єкта педагогічного явища, що має системні властивості, ґрунтується на дидактичному пошуку [5].

Одним із видів проектувальної діяльності, на думку науковців (І. Дичківська, Є. Коваленко, А. Оголь та інші), є педагогічне проектування. Останнє, як зазначає А. Оголь, забезпечує розвиток особистості, оптимальний вибір педагогічних впливів, урахування реакцій об'єкта на них, аналіз результатів та визначення перспектив. Під педагогічним проектуванням Є. Дичківська розуміє цілеспрямовану діяльність, за допомогою якої визначається необхідність педагогічних перетворень, прогнозуються та оцінюються наслідки реалізації певних педагогічних задумів. У процесі педагогічного проектування дослідник Є. Коваленко виділяє такі види діяльності, як аналіз, розробка змісту професійної підготовки спеціаліста, діагностика мети навчання та його стану, підготовка

інформаційних матеріалів, відбір навчальної літератури, розробка педагогічних технологій навчання та контролю.

Здійснення успішної професійної підготовки майбутніх учителів та підвищення рівня їхньої педагогічної майстерності, на думку науковців (Н. Галатенко, І. Іллясов, Т. Суслова та інші), можливе за умов оволодіння ними вміннями самостійно проектувати зміст та результати власної педагогічної діяльності для досягнення запланованих навчальних результатів [2].

Важливу роль у навчальній діяльності науковці (О. Абдулліна, Н. Загрязкіна та інші) відводять проектувальному компоненту. На їхню думку, він є одним із факторів, який забезпечує досягнення поставленої мети. Однак учені зазначають, що це буде можливим за умов дотримання певного алгоритму: усвідомлення смислу педагогічної задачі; визначення суб'єкта та об'єкта навчальної ситуації; встановлення суперечливих відношень; розуміння сутності проблеми; пошук можливих варіантів виходу з проблемної ситуації; виокремлення найбільш оптимального варіанту розв'язання ситуації. Важливу роль у педагогічному проектуванні відіграють ціннісно-методологічні основи, на яких воно ґрунтується. Важливими серед них учені (Л. Железна, С. Масловська та інші) вважають такі: ціннісне самовизначення суб'єкта педагогічного проектування в поліпарадигмальному просторі педагогічної реальності; встановлення узагальненого конвенціонального ціннісного поля всіх суб'єктів педагогічного проектування; виявлення унікальних рис розвитку феномена, який проектується, через його системну якість та внутрішній потенціал саморозвитку при збереженні його цілісності; розуміння цілей проектування як похідних від системи цінностей, що лежать в основі самовизначення всіх суб'єктів проектувальної діяльності. Отже, співвіднесення основ проектування стратегії професійної компетентності педагога дає можливість виділити розвивальну освітню взаємодію як необхідну передумову реалізації культурно-антропологічного проектування освітнього простору суб'єкта в системі професійної підготовки [4].

У методиці професійної освіти науковці (Н. Алексєєв, І. Брітченко, Є. Коваленко та інші) широко використовують поняття “дидактичне проектування”. Так, дослідниця Є. Коваленко зазначає, що дидактичне проектування є методичною діяльністю зі створення педагогом проекту навчання. Ця методична діяльність є одним з елементів педагогічної діяльності та спрямована на проектування такого навчального процесу, який буде гарантувати досягнення поставлених цілей. Метою дидактичного проектування є трансформація отриманих знань у процесі вивчення фахових дисциплін у педагогічну систему. Тобто така методична діяльність є технологічною, процесуальною та має інтегративний характер. Дидактичне проектування є завершеним самостійним видом педагогічної діяльності, підпорядковується визначеним цілям та завданням, має конкретний продукт та засоби здійснення процесу діяльності. Сам процес дидактичного проектування включає низку послідовних та взаємопов'язаних етапів, кожний з яких впливає з попереднього. Дидактичне проектування передбачає визначення педагогом мети майбутньої діяльності, її вихідних

даних, кінцевого продукту, встановлення засобів здійснення або характеристики діяльності суб'єкта, який зможе виконувати цю діяльність.

Дидактичне проектування, на думку М. Алексєєва, є діяльністю, що пов'язана з вибором цільових установок навчання, відбором змісту навчання, розробкою його методичного оснащення, зорієнтованого на характер розвитку суб'єкта навчання та механізми конструювання навчальної діяльності. Вихідними даними дидактичного проектування є характер майбутньої діяльності фахівця, на основі якого визначаються стратегічні цілі навчання, що відображаються в освітньо-кваліфікаційних документах, у яких акумулюються зміст освіти спеціаліста, умови роботи навчального закладу та рівень базових знань суб'єктів учіння. Ці фактори суттєво впливають на вибір цілей навчання, за допомогою яких визначаються засоби, форми та методи організації навчального процесу. Сам процес методичної діяльності полягає у встановленні взаємозв'язків та їхньої реалізації на конкретному навчальному матеріалі, у результаті чого створюється проект оптимальної побудови педагогічної системи навчання фахівців.

Дані наукових досліджень (І. Брітченко, В. Стрельников, Т. Чернецька, А. Цимбалару та інші) свідчать, що підготовка майбутніх учителів до проектування освітнього простору та відповідної організації педагогічної діяльності характеризується гнучкістю, адаптивністю до особливостей певного навчального закладу, збалансованістю щодо надання академічних знань і практичних умінь, наявністю можливостей для проявів творчості вчителів тощо [7].

Більшість науковців (Н. Гагаріна, В. Кукушин, Н. Тарапака та інші) характеризують проектувальну діяльність як систему заходів з відповідним змістом, певними формами й методами науково-методичної роботи, які сприятимуть формуванню творчо спрямованого розвивального середовища, що, зі свого боку, спонукатиме вчителів до переходу на нові функції – вчителя-проектувальника педагогічних об'єктів, вибір яких відповідає запитам сучасності та враховує загальнолюдські й національні ціннісні виміри міжпарадигмальної педагогічної дійсності. Сутність педагогічного проектування полягає в тому, що створюються орієнтовні варіанти майбутньої діяльності та прогноуються її результати [6].

Висновки. Проектувальна діяльність є однією з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації майбутніх учителів, формує в них усі необхідні професійні компетенції: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні. Використання її у фаховій підготовці забезпечує самостійне засвоєння та систематизацію знань, орієнтування в інформаційному просторі, бачення проблеми тощо. У процесі цієї діяльності реалізуються актуальні завдання зростання професійної майстерності майбутніх педагогів. Проектувальна діяльність забезпечує розвиток творчих здібностей, пізнавальної активності, самостійності особистості.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у визначенні місця проектувальної діяльності в системі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зосименко О. В. Особливості організації проектної діяльності студентів під час вивчення педагогічних дисциплін : метод. рек. для викл. та студ. пед. вищ. навч. закл. / О. В. Зосименко // Сумський держ. педагогічний ун-т імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2005. – 43 с.
2. Ильясов И. И. Проектирование курса обучения по учебной дисциплине : пособие для преподавателей / И. И. Ильясов, Н. А. Галатенко // Ин-т “Открытое о-во”. – М. : Логос, 1994. – 208 с.
3. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения : учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования / Е. Э. Коваленко. – Х. : ЧП “Штрих”, 2003. – 480 с.
4. Масловская С. В. Проектирование стратегии развития профессиональной стратегии педагога в системе повышения квалификации / С. В. Масловская // Развитие непрерывного образования : матер. III Всерос. науч.-практ. конф. с международным участием, посвященной 5–летию Института дополнительного образования и повышения квалификации (Красноярск, 25–26 марта 2010 года) [ред. кол.; Е. Н. Белова (отв. ред.)]; Красноярский государственный педагогический университет имени В. П. Астафьева. – Красноярск, 2010. – 288 с.
5. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Бритченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с. [1].
6. Тарапака Н. В. Психолого-педагогічне проектування як інноваційна технологія в дошкільних навчальних закладах / Н. В. Тарапака, Н. П. Гагаріна // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук.праць. – К. : КДЛУ, 2000. – Вип. 13. – С. 96–102.
7. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі I ступеня : підготовка та організація діяльності вчителя в системі внутрішньошкільної методичної роботи / А. Д. Цимбалару // Наукові записки Малої академії наук України : (зб. наук. праць). – К. : ТОВ “Праймдрук”. – 2013. – Вип. 2. – С. 103 – 110.

УДК 378.11:001.8

О. О. Лук'янчикова,
концертмейстер
(Бердянський державний
педагогічний університет)

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Постановка проблеми. У сучасній освіті відбувається осмислення багатьох постулатів, які тривалий час були основою навчально-виховного процесу. Дидактичний аспект управління аналізується з позицій теорії пізнання і теорії діяльності, а також в рамках концепції, згідно з якою